Huoltovarmuuskeskus
Försörjningsberedskapscentralen
National Emergency Supply Agency

PuV@eduskunta.fi

LAUSUNTO

29.2.2024 HVK/2024/00180-5

Lausuntopyyntö Puolustusvaliokunta E 58/2023 vp

Suomen avaintavoitteet EU:n strategiseen agendaan ja tulevan komission ohjelmaan vaikuttamiseksi

Tausta

Huoltovarmuuskeskus kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta ja on perehtynyt lausuntopyyntöön ja sen taustamateriaaliin. Huoltovarmuuskeskus esittää lausuntonaan seuraavaa:

Kokonaisturvallisuus on suomalaisen varautumisen yhteistoimintamalli, jossa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä. Hallitusohjelman mukaan huoltovarmuus on kokonaisturvallisuuden perusta.

Euroopan turvallisuusympäristö on muuttunut Venäjän hyökkäyssodan vuoksi perustavanlaatuisella tavalla. Lisäksi suurvalta- sekä globaalit taloussuhteet ovat laajemminkin herkässä murrosvaiheessa. Geopoliittisesta tilanteesta johtuvat uudet ja vahvistuneet uhat edellyttävät huoltovarmuuden turvaamisen ja varautumisen tason nostamista kaikilla tasoilla.

Venäjän sota Ukrainassa on muuttanut perustavanlaatuisella tavalla turvallisuus- ja toimintaympäristöä. Se on osoittanut, että perinteiset uhat ovat edelleen ajankohtaisia ja näihin uhkiin varautumisessa toimiva huoltovarmuus on tehokkaan sotilaallisen maanpuolustuksen vastinpari. Moninaisiin uhkiin varautuminen keskinäisriippuvaisessa maailmassa vaatii vaikeasti määriteltävää tasapainoa huoltovarmuuden kansallisen toteuttamisen ja kansainväliseen yhteistyöhön perustuvan varautumisen välillä.

Lausunto

Kokonaisturvallisuuden kannalta on tärkeää edistää saman aikaisesti EU:n yhteisiä toimia, joilla EU:n resilienssiä (kriisinkestävyyttä) vahvistetaan ja toimia,

jotka lisäävät EU:n suorituskykyä vähentää riskejä. Osa tätä systeemisten riippuvuusriskien hallintaa on ns. de-risking (riskien asteittainen vähentäminen). EU:n varautumiskontekstissa tämä tarkoittaa kansainvälisten taloudellisten riippuvuussuhteiden haitallisen vaikuttavuuden systeemistä vähentämistä. Jo olemassa olevien riskien vähentäminen vaatii sekä riippuvuuksien järjestelmällistä kartoittamista ja tunnistamista, että niiden vaikutusten arvioimista ja hallintatoimenpiteiden toteuttamista. Uusien haitallisten riippuvuussuhteiden syntyminen on myös pyrittävä välttämään riskien tunnistustyön avulla.

Suomessa huoltovarmuuden strateginen tavoite on turvata väestön, talouselämän ja maanpuolustuksen välttämättömimmät perustarpeet. Huoltovarmuustyön tavoitteissa ja keinojen valinnassa huomioidaan Suomen erityispiirteet, joita ovat kylmä ilmasto, syrjäinen sijainti, riippuvuus merikuljetuksista, energiaintensiivinen talouden rakenne, pitkät kuljetusetäisyydet ja riippuvuus ulkomaisista hyödykkeistä.

Suomalaisen huoltovarmuusjärjestelmän vahvuus on julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin tiivis, pitkäjänteinen yhteistyö, jonka toimivuus muuttuvassa toimintaympäristössä on keskeistä. Yhteiskunnan vakavimmissa kriisitilanteissakin lähtökohtana on markkinaehtoinen toiminta. Jos markkinat eivät pysty ylläpitämään yhteiskunnan taloudellisia ja teknisiä perustoimintoja häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa, yhteiskunnan on tuettava markkinoiden toimintavarmuutta välttämättömillä toimenpiteillä.

Huoltovarmuustyöllä varaudutaan ylläpitämään yhteiskunnan kriittiset toiminnot mahdollisimman toimintakykyisinä kaikissa tilanteissa. Markkinaehtoinen huoltovarmuus edellyttää toimiakseen monipuolisia poliittisia ja kaupallistaloudellisia kansainvälisiä suhteita. Suomelle on keskeistä avoimen sääntöpohjaisen kansainvälisen kauppajärjestelmän vakaa toiminta ja edelleen kehittäminen.

Sisämarkkinat ja logististen ketjujen toimivuus ovat edellytys monien huoltovarmuuden kannalta tärkeiden hyödykkeiden saatavuudelle ja ulkomaankaupan turvaamiselle. Yhä suurempi osa huoltovarmuustyöstä tapahtuu jatkossa EU-maiden yhteistyönä ja osin EU-sääntelyn ehdoilla. Strategisen kilpailukyvyn vahvistaminen edellyttää toimia toimitusketjujen varmentamisessa koko unionin alueella. Strategisen tason omavaraisuutta tulee kaikkein kriittisimmissä tuotteissa ja palveluissa nostaa sekä kansallisesti että EU-tasolla toteutettuna. Konkreettisia toimia suunniteltaessa on niissä aina huomioitava myös sotilaallisen liikkuvuuden edistämisen näkökulma.

Yhtenä vakavana uhkana huoltovarmuudelle pidetään tilannetta, jossa mahdollisuus tuottaa tai hankkia ulkomailta huoltovarmuuden kannalta kriittisiä elintarvikkeita, tavaroita ja palveluita on vaikeutunut. Kotimaisen ruoantuotannon kautta osaltaan varmistetaan kansalaisille mahdollisuus elää arkea mahdollisimman häiriöttömästi poikkeusoloissa ja kriiseissä sekä muissa vakavissa häiriötilanteissa.

Pitkäjänteisellä yhteisellä varautumis- ja puolustusyhteistyöllä rakennetaan EU:ssa yhteisiä suorituskykyjä, joilla kyetään jatkossa paremmin hallitsemaan esiin nousevia riskejä ja torjumaan mahdollisia uhkia. Suorituskyvyn rakentamisen kannalta keskeistä on yhdistää jäsenmaiden kansalliset kyvykkyydet ja vahvistaa yhdessä toimiminen myös oikeudellisesti sitovin järjestelyin.

Vaikka Suomen tavoitteena on, että unioniin luotaisiin puolustustarvikkeiden yhteismarkkinat, on jatkossakin tarvetta pitää kiinni riittävän suvereenista sotilaallisesta huoltovarmuudesta tekemällä yhteistyötä sekä hankintoja oman maan puolustusteollisuuden toimijoilta. Suomen osalta on edelleen tarkoituksenmukaista säilyttää myös jatkossa tämä näkökulma. Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 346 artiklan 1 b) - kohdan mukaisesti jokainen jäsenvaltio voi perussopimusten määräysten estämättä toteuttaa toimenpiteet, jotka se katsoo tarpeellisiksi keskeisten turvallisuusetujensa turvaamiseksi ja jotka liittyvät aseiden, ammusten ja sotatarvikkeiden tuotantoon tai kauppaan.

EU:n puolustusteollisuuden sisällyttämistä kestävän rahoituksen taksonomiaan tulee edistää siten, että puolustusteollisuuden rahoitusolot mahdollistavat tarvittavien investointien tekemisen ilman tarpeetonta viivettä. Lisäksi muidenkin puolustusteollisuuden rahoituksellisten keinojen käyttöä tulisi kehittää.

Euroopan unionin puolustustarvikkeiden yhteismarkkinat nähdään mahdollisuutena vahvistaa kahta keskeistä huoltovarmuuden elementtiä. Ensinnäkin kansallinen sotilaallinen huoltovarmuus vahvistuu, kun suomalaisen puolustusteollisuuden nykyistä tuotantokykyä ja -osaamista hyödynnetään täysimääräisesti. Toiseksi yhteiset puolustustarvikkeiden markkinat avaavat mahdollisuuden kasvattaa entisestään puolustusteollista kapasiteettia, laajentaa tuotevalikoimaa ja samalla säilyttää kriittinen osaaminen maassamme. Nämä seikat osaltaan vahvistavat Euroopan unionin strategista autonomiaa ja roolia globaalissa turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa.

Kansainvälinen yhteistyö EU:n ja Naton kanssa tukee sekä vahvistaa kansallista huoltovarmuutta. EU:n ja myös sen jäsenmaiden kokonaisvaltainen varautumisen tason nostaminen on myös Suomen intresseissä. Tästä syystä Suomen on tarkoituksenmukaista edistää EU:n muotoutumista myös kohti varautumisunionia, jossa huoltovarmuuden turvaaminen on keskeisessä asemassa.

On kuitenkin realistista huomioida, että eurooppalaisen varautumisen tason nostaminen tulee olemaan pitkä ja resursseja vaativa prosessi. Tämän vuoksi Suomen tulee myös jatkossa huolehtia kansallisen huoltovarmuutensa ja kokonaisturvallisuutensa kehittämisestä sekä varautumisen tason nostamisesta ja siihen liittyvästä resurssien varmistamisesta myös siviilipuolella. Lisäksi on tärkeää varmistaa, että EU-tason toimet eivät heikennä jäsenmaiden omia varautumistoimenpiteitä tai kansallisia järjestelyitä, vaan tukevat niitä.